

Nr 265

Av fru **Gärde Widemar m. fl.**, angående kulturpolitiken.

(Lika lydande med motion nr 203 i Första kammaren)

Avsnittet om »allmänna kultur- och bildningsändamål» i utbildningsdepartementets huvudtitel i årets statsverksproposition inleds med en resumé över utvecklingen på det kulturpolitiska området under de hittills förflutna åren av 1960-talet. Den bild som där ges är bilden av kraftigt ökade samhällsinsatser på de flesta av kulturpolitikens områden. Det är glädjande att denna upprustning kunnat åstadkommas under så stor enighet mellan riksdagens partier. Den kritik som förekommit i dessa sammanhang har främst kommit från folkpartiets och centerpartiets håll och gällt den delvis alltför långsamma takten i denna upprustning.

Det måste också slås fast att de resultat som hittills uppnåtts inte är av den arten att någon paus i reformarbetet kan vara aktuell. Tvärtom måste detta fortgå med oförminskad och på vissa punkter ökad intensitet. En mycket stor del av yrkesutövarna på kulturområdet lever ännu under villkor som är klart otillfredsställande, och arbetet på att göra olika kulturprodukter tillgängliga för alla delar av befolkningen är ännu bara i ett inledningsskede.

Mot denna bakgrund är det föga tillfredsställande att takten i det kulturpolitiska reformarbetet nu synes ha avtagit. Den genomsnittliga ökningen innevarande och kommande budgetår av stödet till yrkesutövarna inom konstområdet är lägre än motsvarande ökning under tidigare delen av 1960-talet.

Enligt vår mening bör i det fortsatta långsiktiga reformarbetet en viss prioritering ske av följande två huvudområden:

- 1) förbättring av konstnärernas arbets- och levnadsvillkor
- 2) en ökad spridning av kulturutbudet så att en större andel av befolkningen får möjlighet att komma i kontakt med detta.

Vi föreslår i det följande att ett statligt utredningsarbete startas för att dra upp de långsiktiga riktlinjerna för det fortsatta reformarbetet på dessa områden.

Konstnärernas arbets- och levnadsvillkor

Det direkta stödet till yrkesutövarna inom konstområdet utgår i tre olika former: konstnärsstipendier, konstnärsbelöningar och författarsättningar. Upprustningen av detta stöd har varit så angelägen att det inte varit vare sig möjligt eller lämpligt att avvakta resultatet av ett omfattande utredningsarbete innan den genomförts.

Någon tveksamhet rörande behovet av denna upprustning har det heller självfallet inte funnits utrymme för. Formerna för detta stöd har emellertid i sina stycken karaktär av improvisationer, och det finns anledning att ifrågasätta om de nuvarande formerna för utbetalningen av detta stöd är de för all framtid mest lämpliga.

Därför bör ett utredningsarbete nu påbörjas som siktar till att belysa bl. a. följande problemställningar:

- 1) Under vilka betingelser arbetar i dag olika kategorier av konstnärer?
- 2) I vilka former bör det fortsatta statliga stödet till denna grupp utgå? (Avvägningen mellan direkt statligt stöd till konstnärerna och åtgärder som syftar till att stärka efterfrågan på olika kulturprodukter bör belysas liksom de framtida formerna för det direkta stödet.)
- 3) Vilka grupper av konstnärer har kommit i åtnjutande av det statliga stöd som f. n. utgår? I vilken utsträckning går detta stöd till yngre resp. äldre konstnärer? I vilken utsträckning nås de yrkesverksamma konstnärerna inom ett visst område av detta stöd m. m.?

Vi fäster särskild vikt vid att en ordentlig belysning av de kulturella yrkesutövarnas levnads- och arbetsvillkor kommer till stånd. Från olika organisationer som är verksamma på detta område har då och då framlagts undersökningsresultat som belyser denna fråga. Men de hittills genomförda undersökningarna har fått göras med begränsade resurser, och det skulle vara värdefullt med en mera grundlig utredning. En sådan borde också kunna få betydelse för att skapa den nödvändiga förankringen i folkopinionen av fortsatta anslagsökningar till konstnärsstöd i olika former.

Vi vill också i detta sammanhang anföra vissa principiella synpunkter på det direkta konstnärsstöd som f. n. utgår.

Konstnärsbelöningarna

Konstnärsbelöningarna har som tidigare framhållits från vårt håll en ganska liten betydelse som stöd åt de aktiva konstnärerna. Medelåldern bland innehavarna är förhållandevis hög, och många av de personer som innehar konstnärsbelöningar får inget ekonomiskt utbyte av dem. Det genomsnittliga belöningsbeloppet per innehavare beräknas av departementschefen för nästa budgetår endast till ca 7 000 kr. — maximibeloppet är enligt bestämmelserna lika med 5 gånger basbeloppet för ATP.

Konstnärsbelöningarna bör tas upp till förnyad prövning i det utredningsarbete vi ovan förordat. I detta sammanhang bör man pröva möjligheterna att tillgodose behovet av en hedersbevisning till förtjänta konstnärer i andra former och att med andra metoder ge ett fullgott stöd åt konstnärliga yrkesutövare under deras mest aktiva period.

Som form för att lösa pensioneringsfrågorna för förtjänta konstnärer är belöningarna inte heller något särskilt lyckat instrument. Självfallet måste ju pensionsfrågan lösas också för alla de kulturella yrkesutövare som inte kommer i åtnjutande av konstnärsbelöningar.

Konstnärstipendierna

De yngre konstnärerna har enligt undersökningar som vi för ett par år sedan genomförde haft svårt att hävda sig i konkurrensen om de s. k. större och mindre arbetsstipendierna. De utdelande organen har visat en tendens att i första hand tillgodose de litet äldre konstnärer som i kraft av en längre verksamhetsperiod är bättre etablerade och om vilkas meritering ingen tveksamhet råder.

Vår undersökning visade också att de yngre konstnärerna var något mer gynnade vid utdelningen av s. k. mindre arbetsstipendier än vid utdelningen av de större stipendierna. Undersökningen visade vidare att i takt med att de sammanlagda stipendiebeloppen ökade så förbättrades även relativt sett de yngre konstnärernas ställning.

Vi fäster särskild vikt vid att konstnärstipendierna och deras framtida motsvarighet i fortsättningen i ökad utsträckning kan komma yngre, ännu icke etablerade konstnärer till del.

För yngre konstnärer inom måleri, skulptur m. m. bör man överväga att införa ett särskilt etableringsstöd som underlättar för dem att efter utbildningstiden komma i gång med sin konstnärliga verksamhet i en egen ateljé, anskaffa nödvändig utrustning och få till stånd sin första utställning.

Det nuvarande systemet med koncentration av utdelningen av stipendierna till en viss konstnärsgrupp till ett enda utdelande organ innebär risker för att de nya, ännu icke etablerade och kanske kontroversiella strömningarna har svårigheter att komma i åtnjutande av något stöd. Koncentrationen av utdelningsmakten till ett enda utdelande organ medför också avsevärda risker för att konstnärer utanför storstadsområdena får svårt att hävda sig i konkurrensen om stipendierna. Deras kontakter med medlemmar av de utdelande organen är ofta av naturliga geografiska skäl sämre och de har ibland svårigheter att bli bekanta i en vidare krets. Undersökningar av kulturstedets geografiska fördelning som vi genomfört visar att en förhållandevis liten del av detta går till konstnärer utanför storstadsregionerna.

Också för att lösa detta problem kan ett annat system för utdelningen av konstnärstipendier vara av betydelse. I takt med att det direkta statliga konstnärstödet fortsätter att växa i omfattning blir det allmer önskvärt att en konstnärers möjligheter att få statligt stöd inte är helt beroende av den förhärskande bedömningen av hans arbete i ett enda organ — ja, i vissa specialfall kanske hos bara en eller ett par personer.

Formerna för utdelningen av det direkta konstnärstödet bör tas upp till prövning i den utredning vi föreslår.

Biblioteksersättningen

Beträffande biblioteksersättningen vill vi klart ange den principiella uppfattningen att biblioteksersättningen bör betraktas som ersättning till författarna för ett arbete som de utfört och som medborgarna genom biblioteken kommer i åtnjutande av. Betraktade som betalning för utfört arbete så är dessa ersättningar nu alldeles för

låga. Även en mycket blygsam värdering av den bakomliggande arbetsinsatsen från författarnas sida och av det inkomstbortfall i form av minskad bokförsäljning som biblioteken ger upphov till motiverar en kraftig ökning av denna ersättning.

Ökad spridning av kulturutbudet

Den andra huvudlinjen i det framtida reformarbetet på kulturpolitikens område bör som vi nämnde i inledningen till denna motion vara att intensifiera insatserna för att göra det ökande kulturutbudet tillgängligt för en vidare befolkningsgrupp än som f. n. kommer i kontakt med detta utbud.

Vi betraktar en bättre geografisk och social spridning av kulturutbudet som en grundförutsättning för ett rikare kulturliv i vårt land. I arbetet på att åstadkomma en sådan bättre spridning bör särskild uppmärksamhet ägnas åt möjligheterna att stimulera kommunerna till ökade kulturpolitiska insatser, bl. a. i form av inrättandet av kommunala kulturcentra.

Kultursociologiska undersökningar

En utgångspunkt för arbetet på en ökad spridning av kulturutbudet måste vara en faktisk kunskap om dagsläget på detta område. I syfte att skapa ett sådant kunskapsunderlag har vid tidigare riksdagar förslag väckts från fp- och cp-motionärer om startandet av behövliga kultursociologiska undersökningar. Med hänvisning till att sådana undersökningar redan i viss utsträckning företagits eller är under arbete har allmänna beredningsutskottet hittills ställt sig negativt till dessa förslag.

De undersökningar som hittills gjorts har varit värdefulla och deras genomförande har ökat möjligheterna att klara av de metodproblem som är förknippade med genomförandet av en större undersökning. De hittills gjorda undersökningarna visar också att ett arbete av detta slag kan ge ett intressant underlag för olika kulturpolitiska åtgärder.

För det arbete i större skala att göra en större del av kulturutbudet tillgängligt för en väsentligt större del av befolkningen, som vi anser bör vara ett viktigt led i kulturpolitiken, skulle ett vidgat grundmaterial av kultursociologisk karaktär vara av stort värde. Bl. a. bör genom sådana undersökningar kunna mätas i vilken omfattning olika grupper av befolkningen kommer i kontakt med olika delar av kulturutbudet och man bör kunna få en uppfattning om vilken typ av åtgärder som kan antas vara särskilt effektiv för att öka denna kontaktyta.

Kommunala kulturcentra

Av särskilt stor betydelse när det gäller att möjliggöra för en större del av befolkningen att komma i kontakt med det tillgängliga kulturutbudet är inrättandet av kommunala kulturcentra.

Med kommunala kulturcentra menar vi en vidareutveckling av den idé som t. ex. ligger till grund för den s. k. Stockholms-terrassen vid Sergels torg i Stockholm. I

kommunal regi drivs där dels en biblioteksfilial med goda möjligheter inte bara att låna böcker utan också att lyssna på god musik i den förnämliga stereoanläggningen. I anknytning till biblioteket finns vidare en cafeteria, en utställningslokal och en samlingssal. I samlingssalen anordnas regelbundet musikstunder med musik från bibliotekets diskotek, och dessa musikstunder annonseras i tidningarna.

En vidareutveckling av denna idé bör bl. a. kunna innebära ökade möjligheter att i anknytning till ett sådant kommunalt kulturcentrum också tillgodose studieförbundens behov av lokaler för deras verksamhet, bättre utrymmen för konstutställningar och en samlingssal av sådan omfattning att det även blir möjligt att framföra levande musik och teaterföreställningar. Samlingslokalen bör även kunna tjänstgöra som biograflokal, och den vägen bör utbudet av konstnärligt kvalificerad film särskilt i de litet mindre städerna och orterna radikalt kunna förbättras.

Genom en samordning av skolans verksamhet med verksamheten vid kulturcentra av detta slag bör ett effektivt utnyttjande av lokalernas och bibliotekets resurser kunna åstadkommas.

För att kommunala kulturcentra av denna typ skall kunna komma till stånd fordras utan tvivel att staten för en medveten politik som siktar till att stimulera inrättandet av dem. Den anknytning som de bör ha till skolans verksamhet nödvändiggör också en sådan statlig medverkan vid inrättandet av dessa centra.

Vi har med det ovanstående endast velat ange några få exempel på det mycket vida arbetsprogram som dessa kulturcentra bör kunna ha. Deras program måste givetvis vara sådant att de är flexibla och lätt kan ta upp nya uppgifter på sitt program.

Den utredning om bl. a. en ökad kulturspridning som vi föreslår bör särskilt ägna sig åt att penetrera frågan om vilken utformning ett statligt stöd för inrättandet av kommunala kulturcentra bör få. Utredningen bör också diskutera och väcka förslag beträffande den närmare utformningen av arbetsformer och verksamhet i sådana kommunala kulturcentra.

Med hänvisning till vad vi ovan anfört hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag beträffande

1) de konstnärliga yrkesutövarnas arbets- och levnadsvillkor och den framtida utformningen av det statliga stödet till denna grupp samt

2) hur en ökad spridning av kulturutbudet skall kunna åstadkommas så att en större del av befolkningen får möjlighet att komma i kontakt med detta utbud. Härvid bör särskilt frågan om inrättandet av kommunala kulturcentra belysas.

Stockholm den 23 januari 1968

Ingrid Gärde Widemar (fp)   Lennart Mattsson (cp)   Ingegärd Fränkel (fp)
